

Turkish Studies Comparative Religious Studies

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 727-740
DOI: 10.29228/TurkishStudies.39437
ISSN: 2667-5544
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 23.10.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.12.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (30.10.2019)-Referee 2 (01.11.2019)

This article was checked by iThenticate.

İBN TEYMIYYE'NİN EHL-İ SÜNNET TASAVVURU

*Kadri ÖNEMLİ***

ÖZ

İslâm âleminde hayatı eserleri ve özellikle de verdiği fetvalarıyla tanınmış olan İbn Teymiyye, (ö. 728/1328) yaşadığı dönemden günümüze kadar, üzerinde tartışmaların yaşandığı ve farklı görüşlerinden dolayı birçok sıkıntıya maruz kalan bir şahsiyettir. Kuvvetli hafızası ve ilmî, ilim ehlini ve halktan kitleleri etkilemeye başarmıştır. O, inandığı değerler ve kabul ettiği mutlak doğruların uygulanması için toplumda Kur'an ve Hadise mugayir gördüğü şeylere müdahale eder ve düzeltmeye çalışırdı, bunun için yazmış olduğu el-Akidetü'l-Vâsıtiyye adlı eserindeki itikadî görüşleri sebebiyle, âlimler arasında ciddi münakaşaların yaşanmasına sebep olmuştur. Allah'ın yaratıklarına duyulan sevgi ve saygıda ölçüyü kaçıranlar, peygamberlere ve sâlih kimselere saygıda ifrat edenler ve rab konumuna getirenler mülhid olmuşlardır diyerek, Peygamber'in ve onun getirmiş olduğu Kur'an'dan yüz çevirenler ahirette pişman olacaklardır diyerek, Ehli Sünnet inancı çerçevesinde, tenkitlerini sapık fırkalara, vahdeti vücud akımına, hulûl fikrinde olanlara, felsefecilere yoğunlaştırmış, bid'atlere, aşırılığa, hurafelere savaş açmıştır. Bid'at ehlini İslam'ın özüne dönmeye davet etmiş, hayatını İslam'a, hizmete ve ilme adanmış, ibadet ve amel-i salih yoluyla, ahlakî faziletleri elde ederek dünya-ahiret saadetini temin etmeyi amaçlamıştır.

Ehl-i hadis ekolüne mensup olan İbn Teymiyye, dönemindeki birçok kişi ve ekollere tenkitler yapmıştır. İlmi çalışmalarında tevhid akidesini koruyarak, tevhid inancına muhalif görüş beyan edenleri tekfir etmekten çekinmemiştir. O, İslâm dışı medeniyetleri tenkit ederken, yaşadığı çağın siyasi ve dinî hadiselerini dikkate alarak İslamî ilimlerde müçtehit seviyesine ulaşarak geride birçok eser bırakmıştır. Hemen her dalda görüş belirtmiş, İslam dünyasına çok değerli ve özgün

· Bu çalışma İslam Tarihi ve Medeniyeti Sempozyumunda sunulan tebliğden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, E-posta: konemli@harran.edu.tr.

düşünceler sunmuş, müçtehit, Ehlisünnet âlimi, velûd bir müellif ve dava adamıdır.

Çalışmamızda, İbn Teymiyye'nin Akidetü'l-Vasitiyye'de yer alan iman konularını Ehl-i Sünnet tasavvuru ile ilgili görüşlerinin önemini, bununla ilgili ifade etmiş olduğu görüşlerini sistemli bir şekilde ele alarak, sözlerini bir arada değerlendirmekle fark edileceğinin kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: İbni Teymiyye, Ehli Sünnet, Tevhid, İslam, Mezhep.

THE CONCEPT OF FOLLOWERS OF SUNNAH IN IBN TAYMIYYAH'S EL-AKIDEDU'L-VASITIYYE

ABSTRACT

Ibn Taymiyyah (d. 728/1328), known for his life, works and fatwas, was a scholar who had been mostly criticized for his different opinions until today. With his strong mind and profound knowledge, he was able to influence masses in the society. In order to maintain the values he believed and perform the truth he acknowledged, he interfered in the things which he deemed as adverse to Quran and Hadith and tried to amend them. For this reason, he wrote the book entitled el-Akîdetü'l-Vâsitiyye. But, for his views on faith, the book caused much controversy among Islamic scholars. In his book, Ibn Taymiyyah simply claimed that those who exaggerated the love and respect for the things Allah created and those who overdid the respect for the Prophet and Good People and accepted them as God would become infidels. He further argued that those who stood away the Prophet and his Book (Quran) would regret in the hereafter. Within the framework of the philosophy adopted by the Followers of Sunnah, he criticized pervert groups including unity of existence movement and those philosophers who believed in the unity of God and soul. He also pledged a war on new things that were unsuitable for Islam (Bid'at), extremism and superstitions. He invited those reformists to convert into the essence of Islam. Ibn Taymiyyah devoted all his life to the service of Islam, scholarly knowledge, worship, good deeds, and moral virtues. By doing so, he aimed for the happiness both in the world and hereafter.

Ibn Taymiyyah, who is a member of Hadith School, criticized many people that belonged to different schools in his time. By preserving the notion of oneness in his scholarly studies, he attacked those who presented his opinions which were opposed to the tawhid faith. He also criticised non-Islamic civilizations and published many books about political and religious issues in the era. Therefore, he became a true interpreter of Islamic law and Islamic studies. By extensively publishing on every field of Islamic studies, he presented many valuable and unique views on Islam and therefore was acknowledged as an interpreter, scholar, prolific writer and a man with a cause. In our study, we examine the views of Ibn Taymiyyah on faith in his book titled Akidetü'l-Vasitiyye. We try to emphasize the importance of his concept of Followers of Sunnah by systematically analysing his words and opinions on these matters.

STRUCTURED ABSTRACT

Ibn Taymiyyah, who lived in an era in which crises dominated the Islamic World, controversy was widespread among Muslims, and religious matters were degenerated, is a remarkable person with his scholarly knowledge and social personality. Therefore, he left a great impression on people and scholars. In order to better understand Ibn Taymiyyah, it is necessary that one examine his life and works. He re-evaluated many issues regarding faith and analysed works of Islamic philosophers and theologians in which he assertively criticized certain views that he deemed as opposite to his own ideas. In this critical perspective, he referred to Quran, Sunnah and Salafin. For, Ibn Taymiyyah did not believe that there was a paradox between wisdom and narration. He rather claimed that since direct narration and true wisdom do not conflict, both are strong evidences.

Ibn Taymiyyah's works including *Risale-i Vasitiyye*, which we based our study on, mostly followed the same method that used wisdom, jurisprudence and inference as long as they were in compatible with Quran and Sunnah. He also acknowledged contradictory evidences unless they were dissenting the Quran and Sunnah. For example, he found declaring somebody as unbeliever since he committed a sin to be illicit. However, he did not abstain from wading into those who opposed to the principle of tawhid, which is the basic rule of Islam. He regarded those people as ill-suited for scholarly conduct and criticized pervert groups such as the one which defended the unity of God with a soul. Basing on Quran and Sunnah, he followed the way of Salafin. He did not confirm the idea of Mürcie and Cehmkiye sects, which argued that sin did not damage the faith.

Ibn Taymiyyah's main starting point was to promote Salafin creed to which he also belonged. He prioritized the views of Ahmed b. Hanbel's since they were more convenient for the principles of true wisdom and clear narration. Taymiyyah's basic aim was to protect Muslims against polytheism and new things which were considered to be inappropriate for Islam (Bidat), to establish the faith of tawhid, to lead them to Quran and Sunnah which were their essential creed, and to encourage them to follow Salafin way.

According to Ibn Taymiyyah, profession meant the reveal of one's will by acknowledging the creed through saying "He is the One and Only, and He has no partner. I hereby testify that Mohammed is the servant and herald of Allah." By also saying that "Allah's praise and greeting be upon Him and His family and friends", one testifies the prophecy and servitude of Mohammed (PBUH). This dual testimony shows that both are indispensable in terms of Islamic faith.

Ibn Taymiyyah claimed that Sunnah is the lifestyle of the Prophet (PBUH) and the way his friends followed. Sunnah is the daily practice of Quran. The true word is Allah's and the best way to access it is the pure Islam, which is the way of the Prophet (PBUH). Therefore, Ibn Taymiyyah underlined that followers of this creed should be aware of their actions and not represent mimicry, bigotry and fanaticism. While criticizing the Shiah, he made a general statement. He defined them as

a dissenting group (Gulat) or called them as Rafızı. Moreover, he did not acknowledge Nusayrı or Dürzipeople as Muslims.

However, despite all their mistakes, he identified Outsiders as those who did not condescend to lying and held the truth. He also embraced Salafın scholars who considered fighting against the President of State as instigation. Therefore, he sometimes criticized Outsiders since they approved armed opposition against the President of State and declared those who did not think alike as unbelievers and oppressed them.

Ibn Taymiyyah attacked Mu'tezile because they invited people to deny Allah's attributes, imposed their ideas on people, and oppressed, jailed or killed those who were opposing to their ideas. He also lamented for the case called 'Mihne' in which they forced people to believe that Quran was a creature. He thought that the Cehmiye sect ignored the three principles of Islam (Sem'iyyat), denied some narrations, and moved away from the Sunnah pathway by glossing. Therefore, he criticised the theologians who associated the rules with the evidences that were different from logical and theoretical framework.

In Ibn Taymiyyah's understanding, the creed of Salafın is reflected only in Followers of Sunnah and Congregation, Followers of Hadith, and the perspective of Only Sunnah. Therefore, he only referred to Quran and Sunnah, examined verses and hadiths according to their apparent meanings, adopted Salafın method which abstained from glossing, and struggled with dissenters so that the religion was duly understood and practiced. As a prolific author, Ibn Taymiyyah was able to move a step further by practicing his theories, and this made him special. Therefore, regarding political and religious issues, he was referred to by a lot of Islamic sects that were established many years after him. These sects, now acting under different names, are still expanding their influence through Salafın method in Islamic geography.

Keywords: Ibn Taymiyyah, Followers of Sunnah, Oneness (Tawhid), Islam, Sect.

Önsöz

Müslümanların yaşamış oldukları topraklar üzerinde belki de en sıkıntılı zamana rast gelen İbn Taymiyye'nin yaşamış olduğu dönem, istikrarsız, karmaşık, bid'atlerin ve İslam dışı fikriyatın yoğun olduğu bir dönemdir. Müellifin sosyal ve kültürel çevresi, fikri ortamının çok yönlü olması ve birçok dalda ilim tahsil etmiş olması onu farklı kılar. Kendi döneminde belirginleşen Ehl-i Sünnet inancına zarar veren bi'dat ehlinin iddialarını ve delillerini ele alır, inceler, tanır ve daha sonra reddiye şeklinde eserler yazar. İnançla alakalı mevzularda bir takım değerlendirmelerde bulunur. Bunlardan, Cehmiyye, Mu'tezile ve Kaderiyye, Teşbih, Tecsım ve Temsıl ehli ile mücadele ederek ciddi tenkitler yapar. Onun hayatında dinin safiyetini muhafaza adına yapmış olduğu mücadelenin ana hedefi: "Bid'atlere karşı durmak, sahabeyi ve onların yolunu korumak" olmuştur. Onun çalışma sisteminde gündemine taşıdığı en önemli konulardan biri de, nasslara dayalı, dini akılçılık yönü ile Kur'an ve Sünnete dayalı, kendinden önceki selef âlimlerin görüşleri doğrultusunda gelenekçi çizgiyi sürdürmüş olmasıdır. İbn Taymiyye'nin tek amacı İslâm adı altında şahsi emellerini ve fikirlerini yaymaya çalışan sapkınları açığa çıkararak, Hz. Muhammed'in yaşadığı ve talim ettiği İslâm'ı yaşamak ve yaşayarak bildiklerini aktarmaktır. O Sünnet'e ve Sünnet çizgisinin muhafazasına Ehl-i Sünnet istikametine duyarlı olan âlimlerin başında gelmektedir.

İbn Teymiyye'nin el-Akidedü'l-Vasıtiyye adlı eseri çerçevesinde onun Ehl-i Sünnet Tasavvuru bakışını ele alan bu çalışmamızda Hz. Peygamber'in vefatından sonra başlayan itikâdî tartışmaların her döneminde canlılığını koruyan Ehl-i Sünnet ile ilgili görüşleri verilmeye çalışılmıştır. ihtiyaç anında müellifin diğer eser ve risalelerine de başvurulmuştur. Şahıs merkezli olan bir araştırma olduğu için, şahıs üzerinde yoğunlaşma ve doküman incelemesi metodu kullanılmıştır.

Faydalı olması ve yeni araştırmalara katkı sağlaması temennisiyle çalışmamızda, İbn Teymiyye'nin Ehl-i Sünnet tasavvuru ile alakalı görüşlerini özetlemeye çalışacağız.

Hayatı

İbn Teymiyye'nin tam ismi Ahmed Takiyu'd-Dîn Ebû'l-Abbas b. eş-Şeyh Şehabu'd-Dîn Ebî'l-Mehasin b. eş-Şeyh Mecdu'd-Dîn Ebî'l-Berekât Abdusselâm b. Ebî Muhammed Abdullah b. Ebî'l-Kâsım el-Hıdır b. el-Hıdır b. Ali b. Abdullah el-Harrânî'dir.(Koca, 1999, ss. 413-414) Miladî on üçüncü yüzyılda yaşamış, İslam fikriyatında kendine özgü yeni bir yol çizen, düşünceleriyle, selefî metodu savunan, İslamî ilimler sahasında birçok dalda mütehassis olan, İslam düşüncesinin gelişmesine katkısı bulunan çok yönlü Harranlı bir âlimdir.(Koca, 1999, s. 391; Zehebî, 1334, s. 4: 278) Fıkıhta Hanbelî mezhebine tabi iken, itikatta Hadis Ehli'nin yolunu takip etmiştir. Moğolların saldırıları sonrası ailesi ile birlikte (667/1269) yılında Şam'a hicret etmişlerdir. Babası Şeyh Şehâbüddîn (ö. 683/1283) burada Hadis dersi müderrisliğine başlamıştır.(İbn Kesir, 1988, s. 3: 303)

Babasının yanında Sükkeriyye Dârü'l-Hadis'te(Koca, 1999, s. 391) ilim tahsiline başladı. Hanbelî ekolu içinde yetişmiş olmasına rağmen, diğer mezhepleri de öğrenmiş, İslâm kelâmı, fıkıh, tasavvuf ve felsefe alanında yedi yüze yakın eserleri vardır. Onun vermiş olduğu ders ve yazmış olduğu eserlerinden övgü ile bahsedenler olduğu gibi, muhalifleri tarafından da yapılan tenkit ve eleştiriler de göz ardı edilmemelidir.

İbn Teymiyye'nin, vermiş olduğu ders, yapmış olduğu cihad, verdiği fetvalar, vaaz ve irşat etmesi, ilmi araştırmalar ve incelemelerde bulunması, yazmış olduğu eserler, selevin yolunu takip etmesi, mücerred yaşaması, cariyeye edinmemesi, vefat ettiği zaman dünya mameleki namına hiçbir şeyi olmayan bir kişi olarak onu diğer âlimlerden farklı kılmıştır.

Ku'ran-ı Kerim'i ve Hz. Peygamber'i öne çıkarma çabasında olmuş, Kur'an, Sünnet ve Selev'in dışında yapılan yorumlara mütefekkir ve münekkid olarak naklî önceleyen düşünce yapısıyla itiraz etmiş, itikadî alandaki mezhep kurucuları ve taraftarlarını sert bir dille eleştirmiştir. Ona göre, Kur'an'daki meseleler, delillerle izah edilmelidir. Onun bu tutumu, tartışmalara(Muhammed Ebû Zehra, 1987, s. 34.) ve birçok defa hapislere atılmasına sebep olmuş,bir kısım eserlerini hapisyanede iken herhangi bir kitaptan istifade etmeden yazmış(ed-Dimeşkî, 2002, s. 21) ve nihayet hapisyanede vefat etmiştir.(İbn Abdülhâdî, t.y., s. 361)

İbn Teymiyye'nin geniş bir düşünce alanı olup, yaşadığı asır karışık ve dengelerin yerine oturmadığı bir döneme rast gelir. İçtimaî ve ahlâkî değerlerin ihyası için mücadele vermiştir.(Nedvî, 2002, ss. 2: 127-128.) Muhaceret sebebiyle insanların bir araya gelmesinden ötürü, birçok fikir ve düşünce ortaya çıkmış, fikrî ve mezhepsel bir takım sıkıntılar yaşanmıştır. Bunlardan bid'at fırkaları, Müslümanların inançlarına zarar vermiş, Ehl-i Sünnet inancını ve Müslümanların birlik ve beraberliğini zayıflatmıştır. Topluma zarar veren bu düşüncelerle mücadelele ayrıca önem vermiştir.

Onun Moğolların İslam âlemini işgali esnasındaki siyasi duruşu, Hristiyanlar ile yapılan savaşlar sonucu onlara ait bir takım inanç ve geleneklerin Müslüman toplum içinde yer bulmasına karşın tepkisi, yaşadığı dönemin sosyal hadiselerine duyarlı olarak eserler telif etmesinde etken rol oynamıştır. (Ebû Zehra, 1998, ss. 152-153) İbn Teymiyye, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Akaid ve Arap dili hakkında birçok eser yazmıştır. Bunlardan bir kısmını şöylece sıralayabiliriz:

el-Akîdetü'l-Vâsıtıyye: İman esasları ve Allah'ın sıfatlarını konu edinen eser, Vâsıt kadısı Radüyyidîn el-Vâsıtî'nin isteği üzerine yazılmıştır. Müellifin bid'at ve hurafeleri de konu edinen bu eseri yüzünden defalarca muhakeme edilmiş, Şafîî kadısı İbn Sasra tarafından dövdürülüp hapse atılmıştır.

er-Risâletü't-Tedmüriyye: bu eserin ihtivasında Allah'ın sıfatları, istiva gibi konular işlenmiştir.(Koca, 1999, s. 392)

el-Akîdetü'l-Hameviyye: Hama'da haberî sıfatlar konusunda İbn Teymiyye'ye sorulan soruların cevabını içerir. Bu eserinde Eş'arîlere ve klasik mezheplere eleştiride bulunmuştur. İtikâdî alandaki yaptığı bu tartışma 698/1298 yılında gerçekleşmiştir.(Koca, 1999, s. 391)

Minhâcû's-Sünne: İbn Teymiyye Şia'nın imâmet konusundaki inançlarına yönelik tepkisini Minhâcû's-Sünne adlı eserinde Şia'yı doğrudan hedef aldığı eseridir. Şia'ya karşı olan mücadelesini dinî rivayetten ibaret olan selef düşüncesine dayanarak yapmıştır.

Der'ü Teârûzî'l-Akl ve'n-Nakl: Akıl-nakil çatışmasını konu alan eser ile aklın ve naklin temelde tenakuz halinde olamayacağını izah ile, akli nakle önceleyenleri şiddetle tenkid eder.

el-İman, es-Sârimü'l-Meslûl alâ Şâtîmi'r-Resûl adlı kitabında Hz. Peygamber'in (sav) arkadaşları olan sahabeye kötü söz söylemenin kitap ve Sünnet'te haram olduğunu izah eden konuyu içermektedir.(Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, 1978, s. 571)

el-İstiğâse, Beyânü Telbîsi'l-Cehmiyye,

et-Tuhfetü Irâkiyye,

Kitabu'l-Esma ve's-Sıfat. Bu eserlerin muhtevası akait ile ilgili konuları içermektedir.

Temel Düşünceleri

İslam fikir dünyasında bir ekol halini almış olan ve hayatı boyunca selef görüşünü ihyaya adanmış İbn Teymiyye, Tenkitçi-akılcı yönü ile bir kısım İslam ulemasının savundukları fikirleri, Kur'an ve Sünnet ile çeliştiği için güncel ve geniş bir nazarla tenkit eder. Temel düşüncelerinde nakli savunarak, İslam filozoflarını Aristo'ya tabi olmakla suçlar ve onların bu tutumundan dolayı İslam akidesine aykırı bir takım inançların ve mezheplerin ortaya çıktığını, bu tür düşüncelerin hakikati ifade etmeyip, vehimden öte bir şey olmadığını ifade ederek, bunlarla mücadele etmek gerektiğini savunur.

Dinin ilke ve prensiplerinin tam anlaşılması hususunda nassı önceler, mücerret akılla hüküm koymanın hakikati karşılamayacağını ifade ile akli nassın dâhilinde telakki eder,(Uludağ, 1986, ss. 1: 40-41.) gerçek aklın doğru kullanılması halinde nakille çelişmeyeceğini belirtir.(İbn Teymiyye, 1986/1406, s. 1: 300) Akıl ile nakil arasında bir çatışmanın mümkün olmadığını, akıl ve nakil arasındaki ilişkinin ne olduğunu *Der'etü't-Teârûzî'l-Akl ve'n-Nakl* isimli eserinde ayrıntılarıyla inceler.(İbn Teymiyye, 1991)

İbn Teymiyye eserlerinde, Harran Sabîî'lerini, Cehmiyye ve Dehriyye gibi düşünce akımlarını yoğun bir şekilde eleştirir.(Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, t.y., s. 20) Birçok kültürün bir araya geldiği Harran ve orada yaşayan Sabîîler, Yunan felsefesi, Bâbil öğretileri, İran gnostik düşüncelerin karışımı ve tercümesinden dolayı Harran'a özgü bir felsefe ortaya çıkmıştır.(Muhammed Abid, 2000, ss. 155-157) Onun temelde karşı olduğu şey, Kur'an ve Hadis terimlerinin asıl manalarından uzaklaştırılarak değiştirilmesi, kapalı ifadelerle istikameti bulmayan sonuçların meydana gelmesidir. Kur'an ve Sünnetten beslenmeyen fikirler İslamî bir netice doğurmaz. Özellikle felsefi öğretilerle İslam'a ait meselelerin izah edilemeyeceğini söyler. Ona göre filozoflar, ilahiyat alanında insanların en bilgisizi ve bu alanda

doğruyu en az bilenlerdir.(Muhammed Ebû Zehra, 1987, s. 228) O, Sırat, mizan, kabir hayatı ve haşirin ruhani olacağını söyleyen filozoflara karşı sert bir tutum takınır.

İbn Teymiyye, Filozofların söylemlerini, kitap, hadis ve bir kısım İslam ulemasının savundukları fikirler Kur'an ve Sünnet ile çeliştiği için tenkit eder. Bunların içeriğinde uygun olanlarının bulunduğunu ve kabul edilebilir bir kısmını bildirir.(İbn Teymiyye, 1986/1406, s. 2: 99.) Allah, inanılması gereken hususları Kur'an'da belirttiği gibi onları ispat edecek delilleri de göstermiştir. Bu perspektiften ötürü, gerek yaşadığı asır gerekse de daha önce oluşan İslam mezhepleri ve fırka kurucuları, âlimlerini kendi bakış açısı ile tahkik ve tetkik etmiştir. İlahi sıfatlar ve kader konusunda Müslüman kalamcıları tenkit etmekle beraber, Müslüman kalamcıların, filozof kalamcılardan daha hayırlı olduğunu söyler.(İbn Teymiyye, 1986/1406, s. 8: 127)

İbn Teymiyye'yi bu düşünce ve tutumundan dolayı, itikat ve kelam ile alakalı konularda Eş'ariler, Vahdet-i vücud meselesinde Tasavvuf ehli, ameli konulardaki fetvalarından ötürü de Fıkıh ehli tenkit etmişlerdir.

Mezheplere Yönelik Eleştirileri

Selefi düşüncenin ağır bastığı bir fikir yapısına sahip olan İbn Teymiyye, Fıkıhta Hanbelî, itikatta ise Hadis tarafının fikirlerini ve usulünü takip eder, Mezhepler konusunda, kendi zamanına kadar zuhur eden düşünce ekolleri hakkında fikrini açıkça söyler, mezheplere yönelik eleştirel bakışında, Kur'an ve Sünnet ekseninde değerlendirmelerde bulunur.

En çok üzerinde durduğu ve birçok yönden eleştirdiği Haricilik, Mürcîe, Şîa ve Mu'tezile mezhepleridir. Mürcîe, Şîa ve Mu'tezile'yi Peygamberin sünnetine, sahabelerin, selef-i salihinin icmasına ve onlardan gelen eserlere dayanmamakla itham eder. Eserlerinde 72 fırka olarak tabir edilen, birçok fırka ve görüşlere değinmekle beraber genelde mezhepleri Rafiziler, Haricîler, Kaderiler ve Mürcîe şeklinde kategorize etmiştir. Bunları şiddetle tenkit etmesinin sebebi, selefin yolunu terk etmeleri ve çokça te'vile başvurmalarıdır.

Sahabelerin yaşadığı asrın sonlarına doğru Mürcîe ve Kaderiyye, tabiun asrının sonunda ise Cebriyye mezhebinin zuhuru ile(Muhammed Abid, 2000, s. 1: 308.) kelami konulara bakışı, kalamcıları, delilleri nassların dışındaki delillere itibari ile aklî ve nazarî bakış açısına sahip oldukları için yanlış görür. Cehmiyye ve Mu'tezile'nin başlatmış olduğu bu yolu hatalı bulur. Çünkü bunların delilleri ayet, hadis ve sahabe yoluna yani nakle dayanmaz, Kur'an ve sünnete dayanmayan bir delil sahih değildir.(İbn Teymiyye, 1991, ss. 1: 41-42)

Mürcie mezhebine, büyük günah işleyenlerin akıbetlerini Allah'a bırakarak onların cennetlik mi yoksa cehennemlik mi olduklarını kesin bir fikir ile netleştirmeyen kişiler veya gruplar için kullanır.(Şehristanî, 1992, s. 137) İbn Teymiyye, Mürcie'nin yanlış olan düşüncelerini sorgularken onları itikadî açıdan kâfir olarak değil, fiiliyat yönüyle yanlışlıklar içinde olduklarını dile getirmiştir.(İbn Teymiyye, 1993/1414, s. 380)

İbn Teymiyye'nin Mürcieyi iman konusundaki tenkidi, dil ile ikrar ve kalp ile tasdik yeterli olmasıdır demelerindedir. Mürcie'ye mensup bir kısım kimselerin iman sadece ikrar ile olur demelerini yanlışlık olarak görür. Hele imanı, iman ve ikrar ile formüle edip ameli bunun dışında bırakmayı daha büyük bir yanlışlık olarak telakki eder. Onların günahların imana zarar vermeyeceğine dair inançlarına katılmaz. Bu meseleyi Kur'an'dan ve sünnet'ten deliller ile şerh eder. Selefi düşüncenin imana bakışı şöyle izah edilir: İman dil ile ikrar, kalp ile tasdik ve azalarla amel etmektir. Bu tarz bir iman İbn Teymiyye tarafından benimsenmiştir.(İbn Teymiyye, 1997/1418, s. 3: 176)

Cehmiyye; tabiîn asrının sonlarına doğru tezahür eden bir mezheptir. Ca'd b. Dirhem (ö. 124/761) tarafından sıfatların inkârı ile ortaya çıkmıştır. Daha sonra Cehm b. Safvan (ö. 128/765) tarafından birçok eklemelerle tekmil edilerek onun ismiyle tanındı. Bu mezhep semiyatı geri plana

atarak, rivayetleri reddedip sünnet fikrinden uzaklaşmış ve teville dalmıştır.(İbn Teymiyye, 1997/1418, s. 13: 31) Bu fırka ayrıca Kur'an'ın kadim değil hadis olduğu savıyla, Kur'an'ın yaratılmış olduğunu iddia etmiştir.

İbn Teymiyye, Cehmiyye fırkasını Kur'an'da ve Sünnette olmayan fikirleri icat, Allah'ın kitabını kötü te'vil etmeleriyle ilahi sıfatları ve isimleri kabul etmeyip aşırıya giden sapkın bir fırka olarak tavsif eder.(İbn Teymiyye, 1997/1418, ss. 12: 524-525)

Mu'tezile mezhebini, felsefi üslûb ve diğer inanç sistemleriyle hem hal oluşundan meydana gelen yanlışlıkları, özellikle akli ön plana çıkarmalarından, onların ayet ve hadisleri yeterince kullanmamalarını tenkit eder.(İbn Teymiyye, 1991, ss. 2: 16-17) Buradan İbnTeymiyye için, nakli esas olarak hükmü doğruladığı gibi, akli da büsbütün ihmal etmiştir manası da çıkmaz. Çünkü o yalnızca akli öne süren felsefeciler gibi değil, tam tersine akli, nakilden bağımsız ele almamıştır. Büyük günah meselesinde Mu'tezile'yi 'kebire sahibinin mümin olarak kabul edilmeyeceğini, ahirette ise ebediyen cehennemlik olacağını' fikirlerinden dolayı eleştirir. İbnTeymiyye'ye göre, ebediyen cehennemlik olmanın gereği Allah'a şirk koşturaktır. Büyük günah işleyen mümin sıfatını kaybetmez, ancak imanı kemâle ermemiştir.

İbn Teymiyye, Hâricîleri bütün kusurlarına rağmen yalana tenezzül etmeyen ve doğruluğu ilke edinenler şeklinde nitelemeye bulunur. Ona göre; Hâricîler; ilk oluşan dinî-itikadî mezheb olarak bid'at ehlidir, İbn Teymiyye'nin bundan maksadı, bu bi'datlerinin zındıklık ve ilhad şeklinde olmadığını ifade eder.(İbn Teymiyye, 1986/1406, s. 1: 68)

Onların tekfir edilmeleri hususuna temkinli yaklaşarak özellikle Rafizilerle bir tutulmamaları gerektiğini vurgular ve onların Rafizilerden daha bilgili, dürüst ve dindar olduğunu belirtir.(İbn Teymiyye, 1986/1406, s. 6: 116) Günahkâr olanların kâfir sayılmalarını ret ile büyük günah işleyenin isyankâr ve fasık olduğunu söyler. İşlediği günahtan dolayı Müslüman tekfir edilemez, ona göre imanın altı şartını ve Kur'an'da kesinlik kazanan bir hükmü inkâr eden kâfir olur.(İbn Teymiyye, 2010, s. 32) İbn Teymiyye, batınî ve duygusal söylemleriyle öne çıkan Şîî mezhebinden, İbn-i Mutahhar el-Hillî'nin Ehl-i Sünneti kötüleme ve İmamiyye Şîliğini yegâne hak mezhep olarak göstermek amacıyla yazmış olduğu *Minhâcü'l-Kerame fi Ma'rifeti'l-İmâme* adlı eserine karşı, *Minhâcu's-Sünneti'n-Nebeviyye fi nakdi Kelâmi Şiati'l-Kaderiyye* adlı sekiz ciltlik eserini, Hillî'nin iddialarına, Kur'an, Sünnet ve Sahabenin pratiği ile bir reddiye olarak yazmıştır. Bununla beraber eserinde Mürcîe, Mu'tezile ve Hâricîleri eleştirdiği görülmektedir.

Ona göre; Şîa, dinî siyasî bir mezheptir. Şîayı eleştirirken genelleme yaparak onları gulat olarak nitelendirir ve onlar için Rafizî kelimesini kullanır. Nusayrî ve Dürzî'leri Müslüman olarak görmemektedir.(Hamza b. Ali, 1986, s. 15: 163) Onların sahabeye ve dinin özüne ilişmelerinden ötürü, tahripkâr din anlayışlarına karşı çıkmaktadır. Eserlerinde, Rafizî, Galî, İmâmî ve Zeydî gibi Şîa'yı çeşitli nispetlerde zikrederek bunları savunmuş oldukları fikirlerine göre ayrıştırır. 'ben sünniyim diyenin rafizî olmadığı anlaşılır.' İbn Teymiyye'ye göre Rafizîlerin en büyük hatası, Sahabe-i kirama sataşmalarıdır.(İbn Teymiyye, 1986/1406, ss. 8: 137-138). Rafiziler, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer hakkında çok sert ifadelerde bulunmuşlardır. İbn Teymiyye Hz. Ali'nin ve üç halifeyi idealize ederek, tenkit edilmesini hatalı bulur. Ona göre üç halifenin sıralaması tartışılmaz bir konu olup, onları hilafetü'n-nübüvve olarak isimlendirmiştir.

İbn Teymiyye Nusayri ve Dürziler(İbn Kesir, 1988, s. 17: 725) hakkındaki meşhur fetvasında onların müşrik, mülhid, kâfir hatta bunlardan da tehlikeli olduklarını, bunların kestiklerinin yenilemeyeceğini, kadınlarının nikâh edilemeyeceğini, mürted olduklarından cizye verseler dahi hayat hakkına sahip olamayacaklarını bildirir. dolayı cizye ödeyerek hayat hakkına sahip olamayacaklarını açık bir dil ile ifade eder.(Abdurrahman, 1973, ss. 431-432)

O, Kur'an ve Sünnete muhalif söz ve eylemlerini, kabirlere aşırı ilgileri ve kabirleri hac ibadetine eş değer tutmaları, namazlarda sürekli cem yapmaları, zekâtın beşte/humsu birini imamlara vermesini, takiyye yapmalarını, şiddetle ret eder.(İbn Teymiyye, 1986/1406, s. 1: 37)

Selefi Görüşleri

İbn Teymiyye görüşlerinde rivayete dayalı din anlayışının bir tezahürü olan selefi metodunu savunur. Bu minvaldeki düşüncelerinin anlaşılıp tespit edilmesi önemli bir konu olarak görülmektedir. Bu hususta önemli bir ihtiyacı gidereceğine inandığımız Ehl-i Sünnet hakkındaki hülâsa görüşlerini ortaya çıkarmak bu çalışmamızın amaçları arasında yer almaktadır.

Sözlükte, önceden gelenler ve yaşça büyük olanlar, kendisinden sonra taklit edilen kimse manalarına gelen selefi;(İbn Manzûr, t.y., s. 23: 2068) metod, izlenmesi gereken çizgi, takip edilen yol(Sıbâ'î, Mustafa, 1978, s. 65) anlamlarına gelmektedir.

İstilahta ise, Hz. Peygamber (sav)'in ve Selef-i Salihin'in yolunu delillerle benimseyip takip edenler(Cürçânî, 1239, s. 33) manasına gelmekle beraber, "Sevâd-ı azam" ile aynı manaya gelmektedir. Bu kavram İslam'ın ilk dönemlerinde, kendine has tarzı ve usulü olan ilim erbabının görüşlerini ihtiva eder. İlkler için, mütekaddimîn, sonra gelenler için de müteahhirîn tabiri kullanılır.

İslam Mezhepleri Tarihi kaynaklarında "selef" kavramı, Hicrî ilk üç asır için kullanılır. ilk üç asır ile sınırlandırılmasının sebebi Hz. Peygamber (sav)'in "benim içinde bulunduğum asrın insanları (ashabım) dır. Sonra ikinci, sonra üçüncü, asrın insanlarıdır."(Buhârî, 1315, s. Fedailü'l-ashab, 1) Diye buyurmalarındandır. Selefiler, düşünce ve inanç bağlamında Hz. Peygamber (sav) hadislerini, sahabe ve tabiin devrinin görüşlerini literal manada anlayan bir fikir yapısına sahiptirler. Bu şekil bir anlayışı ve yapıyı olduğu gibi korumayı hedeflemektedirler. Bu anlayış, Selefilerin dini kaynaklara en yakın olmalarına yorumlanabilir. Selefî kendine özgü bir davranışı vardır ki o da, nasların zahirine göre hareket etmeleri, nasları aklî tahlile tabi kılmamalarıdır. Onlar nasların anlaşılmasında te'vile karşı dururlar ve lafız odaklı bir yol takip ederler. Onlara göre; nastan maksat, Kur'an ve Hz. Peygamber'in hadisleridir. Kur'an Allah'ın kelamı olması hasebiyle konumu tartışılmaz. Hz. Peygamber kendi hevasından (Necm, 53/3) konuşamayacağına göre Hadisler de, Kur'an gibidir. Onların nakle bu denli bağlı kalmalarından, hadislerle nakil yapmalarından, dinin aslını muhafaza etmeye çalışmalarından ötürü, bunlara aynı zamanda "Ehlü'Hadis" de denilmektedir.(Bağdâdî, 1985, s. 21) "kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın..." (Âl-İmrân, 3/105.), "İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın..." (En'am: 6/153.) ayetlerini kendilerine delil getirmişlerdir.

Selefiyye için mezhepleşme süreci Hicrî II. asrın ortaları ile başlamış olup, Ahmed b. Hanbel (241/855) ile devam ederek Hicrî VII yüzyılda İbn Teymiyye ve talebesi İbn-i Kayyim el-Cevzî ile devam ede gelmiştir. Selef ile ilgili olarak kaynaklarda şu konulara dikkat çekilir; takdis, tasdik, acz-i itiraf, sükût, imsak, keff, marifet ehline teslimdir. Selefi görüşleri şu şekilde izah etmek mümkündür. Bunlar; nasları Kur'an'da ve hadiste geçtiği şekli ile kabul, hükmü açık olmayanları izahtan sakınarak ancak bilenlere havale edilmesidir. Selefîlik, İslam Mezhepleri literatüründe, Ehl-i Hadis ve Hanbelilik düşüncesi üzerinde netlik kazanmıştır.

İbn Teymiyye savunmuş olduğu selef akidesinde, Allah'ın davetine kayıtsız ve şartsız teslimiyet, Hz. Peygamber'e (sav) ve sünnetine ittibadan ibaret olan Ahmed b. Hanbel'in görüşlerini nakle daha uygun olduğunu savunarak gelenekçi bir tavır içinde olmayı hedeflemiştir. Bu aynı zamanda Müslümanların ilk nesli olan saadet asrının rol model alınması, onlara benzemeleri ve Hz. Peygamber'in (sav) getirmiş olduğu samimi ve duru olan İslam'a yeniden sarılmaları manasını taşımaktaydı. O, Hz. Peygamber'in (sav) dinin bütün emir ve nehiyelerini apaçık bir şekilde ortaya koyduktan sonra, şu hadisin önemine dikkat çektiğini ifade eder. "Ben

sizi, gecesi gündüzü gibi olan bir bembeyazlık üzere bıraktım.”(İbn Mâce, 1952, s. Kitabü's-Sünne, 5) Burada verilen tema, sahabe nesli her şeyi koruma altına aldıkları için, meselelerin çözümlenmesinde, hallinde sahabeye ve nakle tabi olmaktır şeklinde yorumlanabilir.

el-Akîdetü'l-Vasıtiyye

İbn Teymiyye bu eserini, hac farızası edası dönüşü Vasıtlı kadılarından, Radiyuddin adındaki zatın, kendisinden akide ile alakalı bir metni yazmasını istemesi üzerine telif etmiş ve bu şehre istinaden esere “*el-Akîdetü'l-Vasıtiyye*” adını vermiştir. *el-Akîdetü'l-Vasıtiyye*, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat hakkında yazılmış en kapsamlı çalışmalardan biridir. Lafız itibari ile kısa, içerik yönünden çokça mana ifade etmektedir. Eserde bazı yerlerin muğlak oluşu şerh edilmeyi gerektirmiştir. Eser Fırka-i Naciye (Hz. Peygamber (sav): “Yahudiler 71 fırkaya ayrıldı, biri dışında hepsi cehennemdedir. Hristiyanlar 72 fırkaya ayrıldı, biri dışında hepsi cehennemdedir. Ümmetimde 73 fırkaya ayrılacaktır, biri dışında hepsi cehennemdedir.” Deyince ashab-ı kirâm: Ya Resulallah O kurtulan fırka kimlerdir diye sormuş. Hz. Peygamber (sav): “Onlar (Fırka-i Naciye) benim ve ashabımın gittiği yol üzerinde gidenlerdir” diye buyurmuştur.(Nisâburî, 1990/1411, s. 1: 128)'nin itikada ait görüşlerini ifade eder. Bid'atlerden bahsederken bundan maksadının; dinin özünde olmadığı halde sonradan çıkan fikirlerdir der. Asıl olan Hz. Peygamber ve ashabının üzerinde olduğu inançtır. Eserde Ehl-i Sünnet inancı, Fırka-i nâciye-i mansûre olarak tavsif edilir burada: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, öldükten sonra dirilmeye, hayrın, iyiliğin ve kötülüğün Allah tarafından kader ile belirlendiğine iman etmektir şeklinde anlatılır.

Eserin pek çok baskıları ve şerhleri yapılmıştır. Bizim istifade ettiğimiz, Muhammed el-Harras'ın yapmış olduğu şerhi Türkçe'ye tercüme eden M. Beşir Eryarsoy'un çalışmasıdır. Biz bu şerhlerin bir kısmını inceleme fırsatını bulduk. İbn Teymiyye bu eserini yazdığı zaman otuz sekiz yaşında idi.

Eserlerinde ve özellikle de *Akaidü'l-Vasıtiyye'de* dikkat çektiği husus, insanların bid'atlere daldıkları zaman, Hz. Peygamber (sav)'in tuttuğu yolu ve inancını benimseyen, bu inanç doğrultusunda devam eden ve İslam ümmetinin ana bünyesini teşkil eden en büyük itikadî ve siyasi mezhep olan Ehl-i Sünnet inancını anlatmaktır.

Ayrıca eserin Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ı bid'atlere karşı korumak için telif edilmiş olması, ibarelerinin kısa ve açık olması, içeriğinde çok manalar taşıması ayrı bir orijinalite olup, esere yüksek bir değer katmıştır. İbn Teymiyye'nin İslam literatürüne hakimiyeti, bu eserde net olarak belirginleşmiş olup, konuları sistematik bir şekilde anlatması da çalışmaya ayrıca bir başarı katmıştır.

el-Akîdetü'l-Vasıtiyye'de Geçen Ehl-i Sünnet İnancı

Müellif selef akidesinden bahsederken bundan maksadının Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat olduğunu ve bu akideyi ise, bid'atların ve farklı görüşlerin ortaya çıkmadan evvel, Hz. Peygamber ve ashabının üzerinde bulunduğu din şeklinde tanımlamıştır.(İbn Teymiyye eserlerinde Ehl-i Hadis, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ve Selef kavramlarını aynı manayı ihtiva eder şeklinde kullanmış, çoğunlukla birini kullanırken diğer kavramı da içine aldığı, birbirinden farkının olmadığını vurgular). Bu din sünnetin etrafında toplanmış ashabın ve tabiînin ve ümmetin selefinin meydana getirdiği topluluktur. Bu görüşün temeli “Allah'a meleklerine kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine ve kadere inanmaktır.”(Buhârî, 1315, s. İmân, 37; Müslim b. Haccâc, 1955/1374, s. İmân, 1) İmanın altı esası olan bu şartlara Kur'an ve Sünnette geçtiği şekliyle iman edilmedikçe kişi inanç sahibi olamaz ve Müslüman sıfatını kazanamaz. Hz. Cebrail insan suretinde sahabelerin de Hz. Peygamber'in (sav) yanında olduğu bir zamanda Hz. Peygamber'e (sav) gelerek iman, İslam, ihsan ve kıyamet alametleriyle ilgili sorular sormuş Hz. Peygamber (sav) de cevaplar vermiştir. (Bu kısım meşhur Cibril hadisinde geçmektedir. Bunu Müslim Sahih'in başında kaydettiği ilk hadistir. Bu hadis; Ebû Davud 'Sünne', Kader babında,

Nesai'ise 'İman' bahsinde, zikretmişlerdir.) İbn Teymiyye bu hadisi inanç esasları ekseninde ele almış ve değerlendirmiştir. (İbn Teymiyye, 2010, s. 30)

“Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Allah'ın kitabında haber verdiği şeyleri kabul ettikleri gibi, bunlara da herhangi bir tahrif, ta'til, keyfileendirme ve misillendirme olmaksızın iman ederler. Aksine onlar ümmetin fırkaları arasında vasattırlar. Tıpkı bu ümmetin diğer ümmetler arasında vasat ümmet oluşu gibi.” Burada geçen “vasat” ise, adaletli ve hayırlı kimseler manasında kullanılmıştır.(İbn Teymiyye, 2010, s. 96) Bu ümmet, Allah'ın göndermiş olduğu bütün resullere iman etmiştir, zarar veren aşırılığa kaçan, kusurlu yollara meyletmiş ümmetler arasında vasat bir ümmettir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat sırat-ı müstakimden ayrılan ümmetin bid'atçı toplulukları arasında orta yolu tutmuş ve temiz akidesi ile kemalde olan bu ümmete Allah (c.c.) pek çok lütufta bulunmuştur. Müellife göre, Ehl-i Sünnet; Allah'ın sıfatları bahsinde “ta'til” Allah yaratıklara has hiçbir sıfatla nitelendirilemez. Ve O'nun için “şey” tabiri kullanılamaz diyen Cehmiyye (Cehmiyye, Emevî'lerin sonlarına doğru meydana çıkmış bir fırkadır. Cehm b. Safvân'a (ö. 128/765) nispet edilir. İsim ve sıfatları kabul etmezler. Bu mezhebin temel yapısı sıfatları nefyetmektir.), (Şehristanî, 1992, s. 73,74) ile temsil ehli olan Müşebbihe(Müşebbihe, Mücessime olarakta bilinir. İsim ve sıfatları kabul etmede Cehmiyye'nin zıddı bir görüşe sahiptirler. Allah'ın mahlûkların eli gibi eli, işitmeleri gibi işitmesi, görmeleri gibi görmesi vardır derler)(Şehristanî, 1992, s. 92) arasında vasattır. Onlar yukarıda izah edildiği gibi Allah'ın fiilleri hususunda da Cebriyye (Kulların ne iradeleri nede emirleri ve nehiyeleri yerine getirmede kudretleri olmayan kimselerdir bunları yapmaya mecburdurlar. Cebriyye, Kaderiyye'nin tam zıddı bir fikre sahiptir.). (Şehristanî, 1992, s. 72) ile kaderiyye (Sorumluluk doğuran fiillerin sadece insan iradesiyle gerçekleştiğini ileri süren itikadi mezhep).(İlyas, 2011, ss. 64-65) arasında vasattırlar.

İbn Teymiyye'ye göre kelime-i şehadetten maksat, “O, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur.” İfadesi ile kalp ve dilin ikrarıyla kişinin iradesini ortaya koymasıdır. “ ve yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu Resûlüdür. Allah'ın salat ve selamı O'nun ve ailesinin ve ashabının üzerine olsun.”(İbn Teymiyye, 2010, s. 29) Sözü ile de Allah Resûlü'nün risaletine ve kulluğuna şahitliği, Yüce Allah'ın tevhidinde şahitlik ile birlikte anılması her ikisinin de kaçınılmaz olduğuna işaret eder. İslam'ın temeli olan tevhid olgusunun ana ilkelerini içermekte olan ihlas suresini, Ehad, Samed (İhlas, 112/1.), doğmayan ve doğurmayan (İhlas, 112/3.) gibi kavramları Kur'an ve Sünnetin bakış açısıyla işlemiştir.

İbadet, Yüce Allah'ın mahlûkatı kendisi sebebiyle yaratmış olduğu hikmetin ifadesidir. Yaratılmışların kemali bu gayeyi gerçekleştirmesine bağlıdır. Kul, kullukta ne kadar terakki ederse, o nispette kemal sahibi olur derecesi artar.(İbn Teymiyye, 2010, s. 30)

Melekler, Yüce Allah'ın yaratıklarından bir çeşittir. Allah onları semavatına yerleştirmiş, yaratıklarının işleri ile onları muvazzaf kılmıştır. Onlar hakkında kitap ve sünnette söylenenlere iman etmek vazifemiz, bunların haricinde bir şeyler diyemeyiz.(İbn Teymiyye, 2010, s. 33) Melekler ile insanlar arasındaki üstünlükten bahsederken: sonucun mükemmel oluşu açısından salih insanlar, başlangıcın mükemmel oluşu bakımından melekler üstündür. Kıyamet gününde cennete girişten sonra salih insanların durumları meleklerin durumundan üstün olacaktır.(İbn Teymiyye, 1997/1418, s. 3: 343.)

Kitaplardan maksat Allah'ın Resullerine indirdiği kitaplardır. Bunlar Musa (as)'ya levhalarda Tevrat, İsa'ya (as) İncil, Davud'a (as) indirilmiş olan Zebûr ve son olarak Hz. Muhammed'e (sav) indirilen Kur'an-ı Kerim'dir ki önceki semavî kitapları doğrulayandır. Bunların dışında diğer peygamberlere gelen suhûflar vardır ki onlara da inanmak gerekir.(İbn Teymiyye, 2010, s. 33.)

Yüce Allah'ın kendisini bir şeriat ile vazifelendirdiği ve tebliğ etmekle emir olunan kişiye resul denir. Kur'an-ı Kerim'de ismini zikrettiği peygamberlere iman etmemiz gerekir. Onların en faziletli ulu'l-azm olarak bilinen peygamberlerdir. Bunlar Muhammed, İbrâhîm, Mûsâ, İsâ ve

Nûh aleyhimusselam'dır. Bunların zikri Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir. "Hani Peygamberlerden senden, Nuh'tan, İbrâhîm'den, Mûsâ'dan ve Meryem oğlu İsâ'dan ahidlerini almıştık." (Ahzab, 33/7), " 'Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin' diye Nûh'a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrâhîm'e Mûsâ'ya ve İsâ'ya emrettiğini size de din kıldı..." (Şûrâ, 42/13)

Bir şeyi kaldırmak ve hareket ettirmek manasına gelen ba's, şeriatta ise, ölümlerin kıyamet gününde kabirlerinden çıkartılmasıdır. Yüce Allah'ın kitabında belirtmiş olduğu şekilde ba's'a iman etmek gerekir. Dünyada bulunan cesetler parçalanmış ve dağılmış iken, bunların bir araya toplanmaları, ihya edilmeleri gerçekleşecektir. Felsefecilerin ve Hristiyanların dediği şekilde cismani dirilişi inkâr eden kâfir olur. Allah'ın ruhları dünyada bulunan cisimlerin dışındaki bedenlerde dirilteceğini iddia etmek bid'attır ve fısktır (İbn Teymiyye, 2010, s. 34)

Kader, bir şeyin miktarını kuşatmak ve bilmek manasına gelir. İstilahta ise, Yüce Allah'ın eşyanın miktarını ve zamanlarını ezelden beri bilmesi (İbn Manzûr, t.y., ss. 5: 3545-3548) ve daha sonra kudret ve meşietini dâhilinde yaratmasıdır. Bunları var etmezden önce levh-i mahfuzda yazmıştır. "Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Ona: yaz dedi, o: Ne yazayım? Deyince, olacak olan her şeyi yaz diye buyurdu." (Acluni, t.y., s. 1: 263.) Yüce Allah'ta şöyle buyurmaktadır, "ister yeryüzünde, ister nefislerinizde meydana gelen her musibet mutlaka bizim onu yaratmamızdan önce o bir kitaba yazılmıştır. (Hadîd, 52/7) İbn Teymiyye düşüncesizce kader anlayışına dalan, dalalet ehlini ikaz ederek, batıl inanışlardan vazgeçmelerini, küfrü ve isyanı kadere bağlamalarını şiddetle ret etmiştir (Uludağ, 1986, s. 2: 321).

Sonuç

İslâm dünyasında krizlerin hakim olduğu, Müslümanların arasında ihtilafın olanca kuvvetiyle yayıldığı, dini meselelerin yozlaştığı bir süreçte yaşayan, ilmi yetkinliği ve içtimaî yönü ile de dikkat çekmiş olan İbn Teymiyye, halk ve ulema arasında tesirini göstermeyi başarmıştır. İbn Teymiyye'yi anlamak ve yorumlamak için hayatı, eserleri ve yaşadığı dönem iyice araştırılmalıdır. İnançla alakalı birçok konuyu yeniden değerlendirmiş, kelâmcıların ve İslam filozoflarının eserlerini tahkik etmiş kendi düşüncesine aykırı bulduklarını açık bir dil ve kesin ifadelerle eleştirmiştir. Bu eleştirel bakışında Kur'an, Sünnet ve Selef'in sözlerine müracaat etmiş, akıl ile nakil arasında paradoksun olmayacağını savunmuş, her iki delilin sağlam olduğuna dikkat ederek, sarîh nakil ile sarîh aklın çelişmeyeceğini izah etmiştir.

İbn Teymiyye'nin, üzerinde çalıştığımız *Risale-i Vasıtiyye* ve diğer eserlerde takip etmiş olduğu metot, kaynak olarak Kur'an ve Sünnete bağlı olmak şartıyla akıl, içtihat ve istidlali kullanmak olmuştur. O, aykırı delilleri Kur'an ve Sünnete muhalif değilse kabul etmiştir. İrtikâp ettiği günahtan dolayı bir iman ehlini tekfir etmeyi caiz görmez. Ancak İslam'ın getirmiş olduğu temel kural olan tevhid prensibine muhalifleri sert bir dille eleştirmekten çekinmemiş, onların âlimlerine, ilim ehline yakışmayan bir davranışta olduklarını belirtir, sapık fırkalara ve hulul fikrinde olanlara yoğunlaşmış, Kur'an ve Sünneti temel alarak selef yolunu takip etmiştir. Mürcie ve Cehmiyye mezheplerinin, günahın imana zarar vermez şeklindeki inançlarını kabul etmemiştir.

İbn Teymiyye'nin temel hareket noktası, bağlı bulunduğu selef akidesini, özellikle de Ahmed b. Hanbel'in görüşlerini açık ve nakle daha uygun olduğu için öncelemesi ve Müslümanları her türlü şirkten ve bid'atlerden korumak, tevhid akidesini yerleştirmek, asli inançları olan Kur'an, ve Sünnet'e döndürme ve selefın takip etmiş olduğu yola teşvik etmek olmuştur.

İbn Teymiyye'ye göre Sünnet Hz. Peygamber'in (sav) yaşamış olduğu ve ashabının takip ettiği yoldur. Sünnet, Kur'an'ın yaşanmış şeklidir. En doğru söz Allah'ın, en hayırlı yol ise Hz. Peygamber'in yolu olan saf katıksız İslam dinidir. Bu inancın mensupları, işlemiş oldukları fiillerin şuurunda olan, taklit ve taassup ehli, körü körüne bir işin peşinde giden insanlar olmadığını vurgular.

Şîayı eleştirirken genelleme yaparak onları gulat olarak nitelendirir ve onlar için Rafizi kelimesini kullanır. Nusayrî ve Dürzî'leri Müslüman olarak görmemektedir.

Hâricîleri bütün kusurlarına rağmen yalana tenezzül etmeyen ve doğruluğu şiar edinenler şeklinde ifade eder. Devlet başkanına karşı savaşmayı fitne olarak gören selef âlimlerini benimser, gerektiğinde devlet başkanına silahlı kalkışmayı uygun bulmalarından ve kendileri gibi düşünmeyenleri tekfir ve zulmetlerinden dolayı ise eleştirmiştir.

Mu'tezileyi, İnsanları Allah'ın sıfatlarını inkâra davet etmelerinden, fikirlerini halka zorla kabul ettirmelerinden, devletin gücünü yanına alarak özellikle Kur'ân'ın mahlûk olduğu yönündeki tartışmalarında meydana gelen mihne olaylarından, muhaliflerini öldürmek, hapsedmek ve sıkıntıya uğratmalarından ötürü sert bir dille eleştirir.

Cehmiye mezhebi için, semiyatı geri plana atarak, rivayetleri reddedip sünnet fikrinden uzaklaşmış ve teville dalmıştır diyerek kelami konulara bakışı, kalamcıları, delilleri nasların dışındaki delillere itibari ile aklı ve nazârî bakış açısına sahip oldukları için yanlış görür.

İbn Teymiyye fikir dağarcığında ölçü olarak kabul ettiği selef akidesinin karşılığı, ehl-i sünnet ehl-i Sünnet ve'l-cemaa, Ehlü'l-hadis, Sünnetü'l-mahza şeklinde bulmaktadır. Kur'ân ve Sünnet'i referans almış, ayet ve hadisleri zahir manasına göre yorumlamış, te'vilden uzak duran Selef metodunu uygulamış, dinin aslına uygun bir şekilde anlaşılması ve yaşanılması için çaba sarf etmiştir.

Birçok konuda eserler ortaya koyan İbn Teymiyye, düşüncelerini teoriden uygulama sahasına taşımaya başlamış, bu yönü onu farklı kılmıştır. Kendisinden asırlar sonra siyaset ve inançla alakalı konularda onu takip eden İslâmî cemaatler oluşmuş ve onun üzerinden referans vererek meşruiyetlerini sağlamaya çalışılmışlar. Bunlar halen çeşitli isimler altında İslâm coğrafyasında Selefiyye metoduyla etkin bir konuma gelen düşüncelerini yaymaya devam ediyorlar.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman, B. (1973). *Mezahibü'l-İslamiyyin*. Beyrut: Daru'l-İlim.
- Acluni, E.-F. İ. b. M. (t.y.). *Keşfü'l-hafa*. Haleb: Mektebetü't-Türasi'l-İslâmî.
- Bağdâdî, A. b. T. b. M. (1985). *El-Fark beyne'l-Fırak* (Ethen Ruhi Fığlalı, Çev.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. b. İ. C. (1315). *Sahihü'l-Buhari*. İstanbul: Dârü't-tıbâati'l-âmire.
- Cürcânî, E.-H. A. b. M. b. A. S. Ş. H. (1239). *Şerhu'l-Mevâkıf*. Kostantiniye: Dârü't-tıbâati'l-âmire.
- Ebû Zehra, M. (1998). *İmam İbn Teymiyye* (Vezdi Akyüz ve diğ., Çev.). İstanbul: İslamoğlu Yayınları.
- ed-Dîmeşkî, E. A. (2002). *Duriyye min Menâkib Şeyhi'l-İslam İbnTeymiyye*. Kahire: el-Faruku'l Hadise li't-Tıba'e ve'n-Neşr.
- Hamza b. Ali. (1986). , "Er-Risâletü'd-Dâmiğa", *Resâilü'l-Hikme*. Lübnan.
- İbn Abdülhâdî, M. b. A. (t.y.). *el-Ukûdü'd-dürriyye fî menâkibi Şeyhi'l-İslâm Ahmed b. Teymiyye*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Kesir, E.-F. İ. İ. b. Ö. (1988). *El-Bidâye ve'n-nihaye*. Beyrut: Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî.

- İbn Mâce, E. A. M. b. Y. er-Rebei el-Kazvinî. (1952). *Sünenu İbn Mâce*. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye.
- İbn Manzûr, E.-F. M. b. M. b. A. el-Ensârî. (t.y.). *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- İbn Teymiyye. (1993/1414). *El-İman*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-Arabî.
- İbn Teymiyye. (1997/1418). *Mecmuatü'l-fetava*. Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan.
- İbn Teymiyye. (1986/1406). *Minhacü's-sünneti'n-nebeviyye*. Riyad: Câmîatü'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye.
- İbn Teymiyye. (1991). *Der'etü't-Teârûzi'l-Akl ve'n-Nakl*. Riyad: Câmîatü'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye.
- İbn Teymiyye. (2010). *Akaidü'l-Vasıtıyye, ve Şerhi*. İstanbul: Guraba Yayınları.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim. (1978). *Es-Sârimü'l-meslûl alâ şâtimi'r-Resûl*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim. (t.y.). *Nakzü'l-Mantık*. Rabat: Mektebetü'l-Maârif.
- İlyas, Ü. (2011). Kaderiyye. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 24). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Koca, F. (1999). İbn Teymiyye. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 20). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Muhammed Abid. (2000). *Minhâcu's-Sünneti'n-Nebeviyye fi nakdi Kelâmi Şiati'l-Kaderiyye* (Sait Aykut, Çev.). İstanbul.
- Muhammed Ebû Zehra. (1987). *Şeyhu'l-İslam İbnTeymiyye*, (Osman Keskioglu, Çev.). İstanbul: Hilal Yayınları.
- Müslim b. Haccâc, E.-H. el-Kuşeyri en-Nisaburi. (1955/1374). *Sahih-i Müslim*. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye.
- Nedvî, E.-H. A. el-Hüsnî. (2002). *Ricâlü'l-Fikrve'd-Da've fi'l-İslam*. Dımaşk: Daru'l-Kalem.
- Nisâburî, H. E. A. (1990/1411). *El-Müstedrek ala's-Sahihayn*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Sıbâ'î, Mustafa. (1978). *Es-Sünne ve Mekanetuhafi't-Teşrî'l-İslamî*. Dımaşk: el-Mektebetü'l-İslâmiyye.
- Şehrîstânî, E.-F. M. b. A. (1992). *El-Milel ve'n-Nihal*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Uludağ, S. (1986). *İbnTeymiyye, (İbnTeymiyye Külliyatı içinde)*. İstanbul: Tevhid Yayınları.
- Zehebî, Ş. E. A. (1334). *Tezkiretü'l-Huffâz* (C. 1-1-5). Hind: Meclisu Daireti'l-Mearifi'n-Nizamiyye.